

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen; het examen bestaat uit 30 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden. Voor de uitwerking van vraag 3 is een uitwerkbijlage bijgevoegd.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

uit een krant:

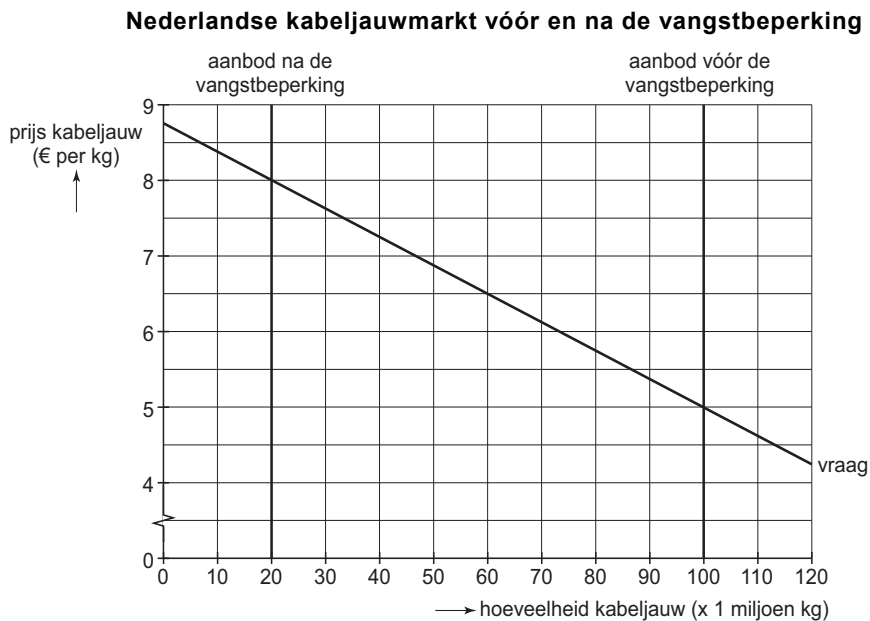
Kabeljauw wordt schaars

Om het uitsterven van kabeljauw te voorkomen, heeft de Europese Commissie besloten de vangst te beperken. De Nederlandse kabeljauwvisserij moet daartoe een aantal schepen uit de vaart nemen.

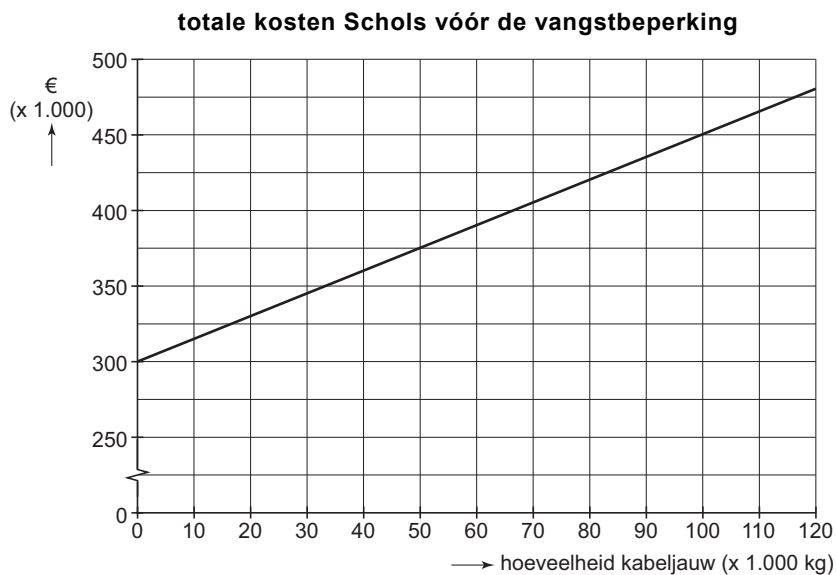
Visser Schols in de problemen

Schols ving en verkocht vóór de vangstbeperking 100.000 kilogram (kg) kabeljauw per jaar. Zijn constante kosten bedroegen € 300.000 per jaar en zijn variabele kosten € 1,50 per kg kabeljauw. Schols moet zijn vangst en verkoop gaan beperken tot 40.000 kg kabeljauw per jaar. Hij kan daarbij zijn constante kosten terugbrengen tot € 250.000 per jaar en zijn variabele kosten tot € 1,25 per kg.

figuur 1

figuur 2

Hieronder staan twee uitspraken:

uitspraak 1

Het uitsterven van kabeljauw is een voorbeeld van een negatief extern effect van de visserij.

uitspraak 2

Door schepen uit de vaart te nemen bezuinigen vissers op zowel totale constante als totale variabele kosten.

- 2p **1** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.
- 2p **2** Bereken de totale winst van Schols vóór de vangstbeperking.
- 2p **3** Teken in de grafiek op de uitwerkbijlage bij deze opgave de totale kostenlijn van Schols na de vangstbeperking.

De verwachting is dat de vangstbeperking van kabeljauw tot gevolg heeft dat er andere vissoorten op de Nederlandse markt zullen worden aangeboden. Die andere vissoorten zullen voor veel consumenten een substituuat zijn voor kabeljauw.

Door het aanbod van de andere vissoorten zal de prijs van kabeljauw ...(1)... waardoor de break-even afzet van Schols zal ...(2)....

- 2p **4** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
- bij (1) dalen / stijgen
bij (2) dalen / stijgen

Opgave 2

Hulp bij de belastingen

Mevrouw Jagers, economielerares van beroep, verzorgt elk jaar voor een aantal personen de aangifte voor de inkomstenbelasting. Voor gebruik in de les heeft zij van enkele van die personen de gegevens over hun inkomen en de inkomensheffing verzameld (tabel 1).

persoon	belastbaar inkomen	te betalen inkomensheffing (na heffingskorting*)
A	€ 15.400	€ 2.332
B	€ 27.200	(a)
C	€ 39.800	€ 12.012
D	€ 45.550	€ 14.427
E	€ 90.000	€ 37.148

* De heffingskorting is het bedrag dat in mindering wordt gebracht op de verschuldigde inkomensheffing. Voor alle personen in tabel 1 is de heffingskorting € 2.596. Bij de berekening van de inkomensheffing is gebruik gemaakt van tabel 2.

schijventarief inkomensheffing		
schijf	bedrag	tarief
eerste schijf	€ 15.883	32%
tweede schijf	€ 12.967	38%
derde schijf	€ 20.614	42%
vierde schijf	het meerdere	52%

- Het verschil tussen bruto inkomen en belastbaar inkomen bestaat uit diverse elementen.
- 1p **5** Noem één zo'n element.
- 1p **6** Waaruit blijkt dat hier sprake is van een progressief stelsel van inkomensheffing?
- 3p **7** Bereken het getal dat in tabel 1 bij (a) moet staan.

Mevrouw Jagers legt haar leerlingen de onderstaande twee uitspraken voor:

uitspraak 1

Als de eerste schijf wordt verlengd, heeft de persoon met het belastbaar inkomen van € 15.400 daarvan meer voordeel dan die met het belastbaar inkomen van € 90.000.

uitspraak 2

Als aftrekposten worden afgeschaft, hebben personen met een hoog inkomen daarvan in euro's uitgedrukt een groter nadeel dan personen met een laag inkomen.

- 2p **8** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

Opgave 3

uit een krant (december 2003):

Trade, not aid

Na jarenlang onderhandelen werd onlangs in de WTO*) afgesproken dat het zogenoemde multivezelakkoord (MVA) zou worden afgeschaft. In het MVA hadden Amerika en Europa – grote importeurs van textielproducten – textielproducerende landen quota opgelegd voor de export van textielproducten naar de Amerikaanse en de Europese markt. Zo mocht Cambodja in 2003 voor 1,4 miljard dollar aan katoen en zijde naar Amerika exporteren. Er kwam steeds meer protest tegen het MVA vanuit de arme landen. Zij liepen door dit quotasysteem een bedrag aan exportopbrengsten mis dat twee keer zo groot was als het bedrag dat zij aan buitenlandse hulp ontvingen.

In 1995 begonnen Amerika en Europa met het stap voor stap opheffen van de MVA-quota. Van de 140 categorieën kleding die onder het MVA vielen, zijn nu voor de helft de quota opgeheven. Per 1 januari 2005 moet de rest zijn verdwenen. Wel wordt er per 1 januari 2005 voor de meeste textielproducten een invoerheffing ingesteld van 16% in Amerika en 18% in Europa.

*) De WTO (Wereldhandelsorganisatie) streeft naar internationale vrijhandel door het afschaffen van handelsbelemmeringen tussen de lidstaten.

Na de totstandkoming van het MVA was er op de internationale markt voor textielproducten sprake van ...(1).... Aan deze situatie komt met het afschaffen van het MVA ...(2)... einde.

- 2p **9** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
bij (1) een handelsoorlog / een prijzenoorlog / protectie / vrijhandel
bij (2) een / vooralsnog geen
- 2p **10** Leg uit dat consumenten in Amerika en Europa nadeel ondervinden van het MVA.
- 2p **11** Leg uit dat door het afschaffen van het MVA het nationale product van Cambodja kan gaan stijgen.

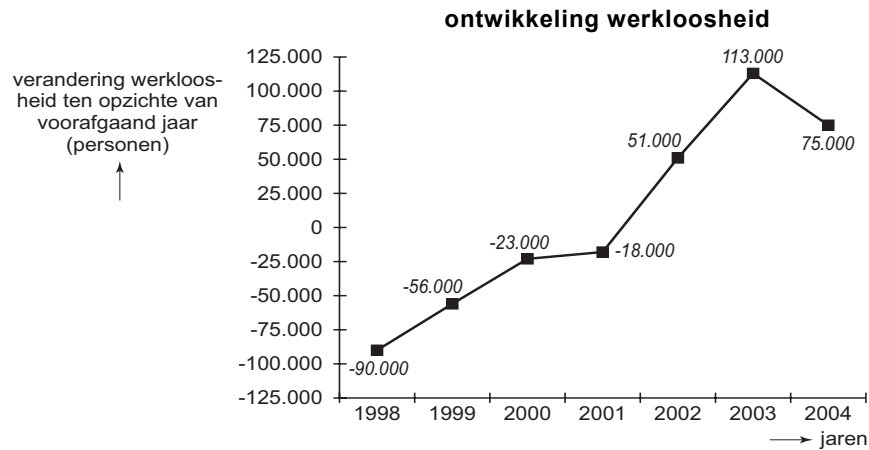
Opgave 4

uit een krant:

Banenmachine hapert

Rond de laatste eeuwwisseling stagneerde in Nederland de groei van de werkgelegenheid. De wereldhandel liep terug, de consumenten hielden hun hand op de knip en de overheid bezuinigde op haar uitgaven. In 2003 telde Nederland 415.000 werklozen, hetgeen betekent dat 5,25% van de beroepsbevolking werkloos was.

figuur 3

- 2p **12** Bereken de omvang van de *werkzame* beroepsbevolking in Nederland in 2003.

Hieronder staan drie uitspraken:

uitspraak 1

In 1998 bedroeg de werkloosheid 90.000 personen.

uitspraak 2

In de jaren 1998 tot en met 2003 steeg de werkloosheid in Nederland.

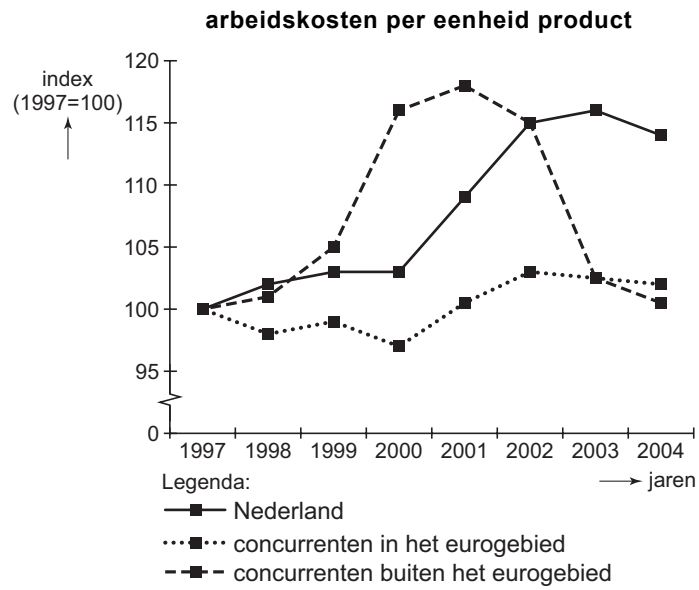
uitspraak 3

In 2004 bedroeg de werkloosheid 490.000 personen.

- 2p **13** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

De minister van Economische Zaken stelde dat de stagnerende groei van de werkgelegenheid structurele oorzaken had. Hij wees daarbij naar figuur 4. De voorzitter van een vakcentrale stelde echter dat er ook conjuncturele oorzaken waren. Hij wees daarbij naar het krantenbericht.

figuur 4

2p **14** Leg uit dat figuur 4 de stelling van de minister ondersteunt.

2p **15** Leg uit dat het krantenbericht de stelling van de voorzitter ondersteunt.

Opgave 5

Recessie geen ramp?

Na een periode van hoogconjunctuur belandt een economie vaak in een recessie. Volgens een econoom is zo'n recessie nodig om de nadelige gevolgen van hoogconjunctuur ongedaan te maken.

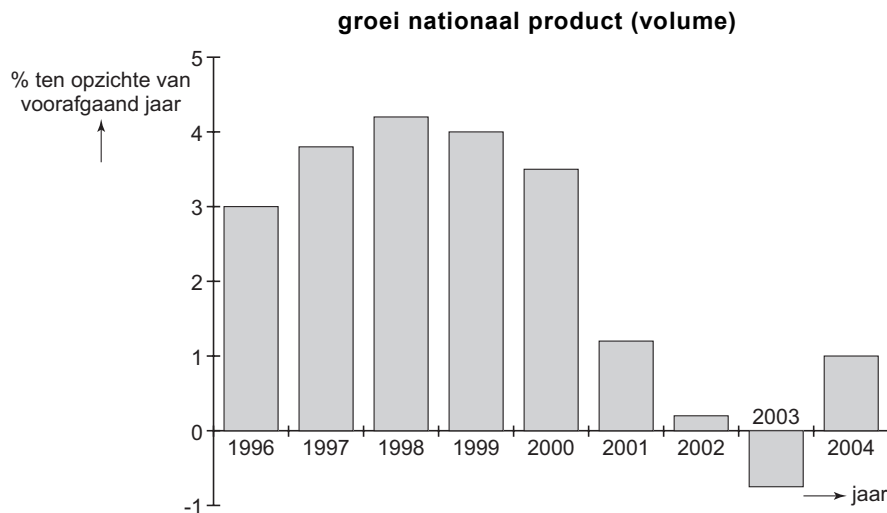
Volgens deze econoom zal in een recessie de krapte op de arbeidsmarkt ... (1) ..., waardoor het voor bedrijven ... (2) ... wordt om personeel te vinden. Veel bedrijven zullen hun prijzen ... (3) ..., waardoor de inflatie ... (4) Het begrotingstekort van de overheid zal ... (5) ..., doordat de belastingontvangsten ... (6) ..., terwijl de uitgaven moeilijk kunnen worden aangepast.

3p **16** □ Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

- bij (1) afnemen / toenemen
- bij (2) makkelijker / moeilijker
- bij (3) verhogen / verlagen
- bij (4) afneemt / toeneemt
- bij (5) afnemen / toenemen
- bij (6) dalen / stijgen

In figuur 5 is de groei van het nationale product van Nederland in beeld gebracht.

figuur 5

1p **17** □ In welk jaar of in welke jaren is het nationale product van Nederland gedaald?

Hieronder staan enkele economische ontwikkelingen:

- 1 In Duitsland worden de belastingen voor de burgers verlaagd.
 - 2 De koers van de euro stijgt ten opzichte van de Amerikaanse dollar.
 - 3 De rentevoet in Nederland daalt.
 - 4 In de Verenigde Staten van Amerika neemt het consumentenvertrouwen toe.
 - 5 De Nederlandse overheid gaat bezuinigen op haar uitgaven.
- Drie van deze ontwikkelingen kunnen bijdragen aan conjunctureel herstel in Nederland.

2p **18** □ Welke drie ontwikkelingen zijn dat?

Opgave 6

Speciale aanbieding!

De in de wijde omtrek beroemde appelflappen van bakker Tim van de Broek worden normaal verkocht voor € 1,00 per stuk. Januari is – na de drukte van de feestdagen – altijd een rustige maand. Daarom houdt Tim in januari 2004 een speciale actie (figuur 6). Normaal verkoopt Tim in januari 1.200 appelflappen maar in januari 2004 blijken er 1.475 verkocht te zijn: 295 voor de normale prijs en de rest voor de actieprijs.

figuur 6

2p **19** Bereken de omzet die Tim in januari 2004 met zijn appelflappen maakte.

In het vakblad van de bakkerijbranche staan de onderstaande prijselasticiteiten van bakkerijproducten:

wit brood	-0,3
bruin brood	-0,4
volkorenbrood	-0,5
gebak	-1,4
müslibollen	-0,7
stokbrood	-0,8

Hieronder staan vier uitspraken:

uitspraak 1

De vraag naar wit brood is prijsinelastisch.

uitspraak 2

De vraag naar gebak is prijsinelastischer dan die van de overige genoemde bakkerijproducten.

uitspraak 3

Indien de prijs van stokbrood met 5% wordt verlaagd zal er 4% meer stokbrood worden verkocht.

uitspraak 4

Indien de prijs van volkorenbrood wordt verhoogd zal de omzet van volkorenbrood toenemen.

3p **20** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

Opgave 7

Begrotingsperikelen

In een dagblad stond begin 2004 een artikel over de begrotingsproblemen van overheden in enkele landen. Hieronder staan enkele fragmenten uit dat artikel.

- Het Amerikaanse begrotingstekort wordt gefinancierd met staatsobligaties die voor het grootste deel buiten Amerika worden geplaatst.
- De overheden van de eurolanden financieren hun sterk oplopende tekorten met staatsobligaties die voor het grootste deel in Europa worden geplaatst.
- Op de ministeries maken werkgroepen plannen voor bezuinigingen op de overheidsuitgaven.

Doordat de Amerikaanse staatsobligaties voor het grootste deel buiten Amerika worden geplaatst, zal op de valutamarkten ... (1) ... dollars ... (2) ..., waardoor de koers van de dollar zal ... (3) ...

- 2p **21** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
- bij (1) de vraag naar / het aanbod van
bij (2) afnemen / toenemen
bij (3) dalen / stijgen

Als de overheden van de eurolanden hun tekorten sterk laten oplopen, zal de rente in de eurolanden ... (1) ... Door deze renteontwikkeling zullen de particuliere investeringen in de eurolanden ... (2) ..., waardoor de Europese conjunctuur zal worden ... (3) ...

- 2p **22** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
- bij (1) dalen / stijgen
bij (2) afnemen / toenemen
bij (3) afgeremd / gestimuleerd

Een werkgroep heeft het onderstaande voorstel voor bezuinigingen opgesteld:

- minder uitgaven aan bijstandsuitkeringen € 200 miljoen
- minder uitgaven aan scholenbouw en wegenaanleg € 100 miljoen
- minder uitgaven aan ambtenaren op de ministeries € 220 miljoen
- minder uitgaven aan subsidies voor diverse maatschappelijke instellingen € 50 miljoen

In dit voorstel wordt € ... (1) ... miljoen bezuinigd op overheidsinvesteringen, € ... (2) ... miljoen op overheidsconsumptie en € ... (3) ... miljoen op overdrachtsuitgaven.

- 2p **23** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
- bij (1) 50 / 100 / 220
bij (2) 100 / 220 / 320
bij (3) 200 / 250 / 470

Opgave 8

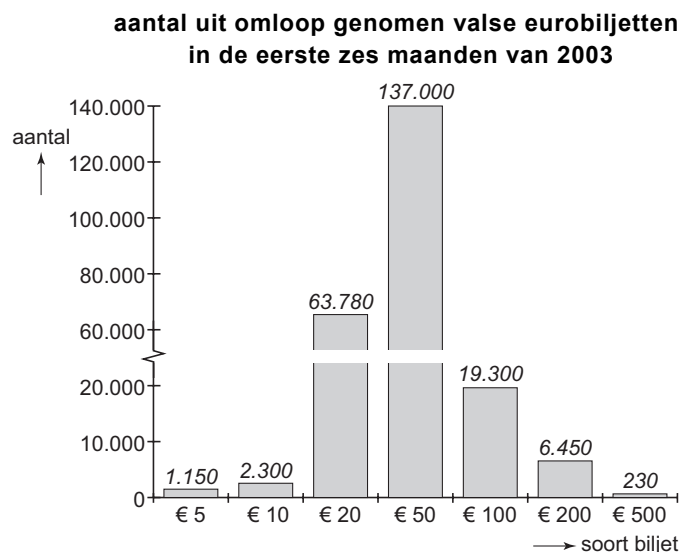
uit een krant (augustus 2003):

Sombere toekomst bankbiljet

In 2002 waren in de eurolanden meer dan 8 miljard eurobiljetten in omloop met een gezamenlijke waarde van bijna € 400 miljard. Er komen steeds meer valse eurobiljetten in omloop. In de eerste zes maanden van 2003 zijn in de eurolanden 60% meer valse eurobiljetten uit omloop gehaald dan in de eerste zes maanden van 2002. Omdat elk vals biljet er een teveel is, gaat De Nederlandsche Bank (DNB) publiek en winkeliers voorlichten over de veiligheidskenmerken van de bankbiljetten.

Vanwege het risico accepteren veel winkeliers biljetten van € 500 en € 200 niet. Volgens sommige economen zal het niet lang duren voordat ook de biljetten van € 100 en € 50 niet meer algemeen geaccepteerd worden. De groei van het aantal vervalsingen zal het gebruik van pinpassen, internetbankieren en chipknip stimuleren.

figuur 7

- 2p **24** Bereken het totale aantal valse eurobiljetten dat in de eerste zes maanden van 2002 uit omloop werd gehaald.
- 1p **25** Welke geldfunctie dreigen de biljetten van € 500 en € 200 volgens de tekst te verliezen?

We maken onderscheid tussen de nominale en de reële waarde van geld.

Hieronder staan drie uitspraken:

uitspraak 1

Op biljetten en munten staat de waarde van het biljet respectievelijk de munt aangegeven.

uitspraak 2

Op een biljet van € 200 komt het cijfer 200 op de voorzijde vier keer voor.

uitspraak 3

In 2003 kende Nederland een inflatie van 1,4%, waardoor de koopkracht van de euro daalde.

- 2p **26** Geef voor elke uitspraak aan op welke waarde de uitspraak betrekking heeft.

We maken onderscheid tussen chartaal en giraal geld. Op dit moment is de verhouding 15% chartaal en 85% giraal.

- 1p **27** Zal het aandeel van giraal geld toenemen, afnemen of gelijk blijven als er steeds meer vals geld in omloop komt? Verklaar het antwoord met behulp van de tekst.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 9

Niet zo super

Van een Nederlands supermarktconcern bedroeg in 2003 het aandeel in de totale omzet van de supermarkten 24,2%. In 2004 liep dat aandeel terug naar 21,8%. Dat zijn slechts een paar procentpunten maar toch gaat het om een bedrag van € 600 miljoen. In een poging marktaandeel terug te winnen, verlaagde het supermarktconcern zijn prijzen. De andere supermarktconcerns reageerden onmiddellijk. Die lagere prijzen zijn prettig voor de consument maar minder prettig voor de kleine supermarkten. Neem bijvoorbeeld de dorpsuper van Gerrit Hofstra in het Friese Augustinusga. Janneke de Bruin rekent er voor de laatste keer haar boodschappen af. “Treurig dat de winkel dichtgaat”, moppert ze, “vooral voor de ouderen in het dorp die niet mobiel zijn. Maar ook ik zal mijn dagelijkse loopje naar de winkel en de gezelligheid missen.”

- 2p **28** Stel dat de totale omzet van de Nederlandse supermarkten in 2004 gelijk is aan die in 2003. Bereken de totale omzet van de Nederlandse supermarkten in 2004.

Supermarktconcerns concurreren bij voorkeur niet met hun prijzen. Liever proberen ze hun marktaandeel te vergroten met de andere onderdelen van de marketingmix.

- 2p **29** Noem twee van die andere onderdelen van de marketingmix en beschrijf bij elk genoemd onderdeel hoe een supermarktconcern dat kan toepassen.

Gerrit Hofstra begrijpt de teleurstelling van Janneke de Bruin, maar zegt dat er voor hem niets anders op zit dan zijn dorpsuper te sluiten. “Om te zorgen dat mijn huidige klanten evenveel producten blijven kopen moet ik mijn prijzen ...(1)... Dat betekent dat mijn ...(2)... daalt. Aangezien mijn inkooprijzen gelijk blijven, blijft er te weinig ...(3)... over om de winkel open te kunnen houden.”

- 2p **30** Wat moet er in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

bij (1) gelijk houden / verhogen / verlagen

bij (2) afzet / omzet

bij (3) overdrachtsinkomen / toegevoegde waarde / vermogen

Einde